Geliş Tarihi/Submission Date: 17.09.2024
Kabul Tarihi/Acceptance Date: 01.03. 2025
DOI Number: 10.12981/mahder.1551529
Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2025, Cilt: 18, Sayı: 49, 340-354.

Araştırma Makalesi
Research Article

BİLDİRİŞİM SÜRECİNDE "BEKLENTİ"NİN ROLÜ: "ESTAĞFURULLAH" ÇIKMAZI

♦

THE ROLE OF "EXPECTATION" IN THE COMMUNICATION PROCESS: THE "ESTAĞFURULLAH" DILEMMA

Vural AKBOĞA*

ÖZ: Günlük kullanımda sıradan bir bildirişimin büyük oranda başarıyla gerçekleştiği bilinse de başarısız örneklerle de karşılaşılmaktadır. R. Jakobson'un şablonu temel alındığında alıcı, verici, bildiri, kod, kanal ve bağlam bileşenlerindeki olası aksaklıkların bu tür sorunlara yol açtığı genel kabuldür. Bu çalışmada bir bildirişimin başarılı ya da başarısız olmasında rol oynadığını düşündüğümüz *beklenti* kavramının genel/sıradan bildirişim açıklamalarında ve özel bağlamlarda oluşan sıra dışı bildirişim süreçlerinin açıklamalarındaki yeri araştırılmaktadır. Edimbilimsel bakış açısının bildirişime katkılarından biri, bildirişimin sadece kodlama ve kod çözme işleminden ibaret olmadığı, konuşur ve dinleyici arasında gerçekleşen bir çıkarım sürecinin var olduğunu ortaya koymuş olmasıdır. Bu bakış açısı konuşurun yanında dinleyiciyi de aktif bir şekilde bildirişimde temsil etmektedir. Bu nedenle *beklenti* gibi dinleyicinin aktif olduğu bir durumda edimbilimsel yöntemler (Bildirişimsel Sezdirim Kuramı ve Bağıntı Kuramı) kullanılarak konuşur ve dinleyicinin bu süreçteki rollerini ayrı ayrı değerlendirebilmek amaçlanmıştır. Beklentinin bildirişimdeki yeri araştırılırken bunun genel ve özel bağlamlarda ayrı şekillerde işlediği görülmüştür. Genel bir bildirişim için sıradan, varsayımsal örnekler oluşturulmuş; özel bağlamdaki yeri için "estağfurulah" kalıp sözüne odaklanılmıştır. Sonuç olarak bildirişimin başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için *beklenti* unsurunun konuşur ve dinleyici tarafından gözetilmesinin bir zorunluluk olduğu tespit edilmiş; dinleyicinin, konuşurun kast edimine ulaşma sürecindeki başarısızlığı ve yine dinleyicinin, konuşurun beklentisiyle ilgili varsayımlarının belirsizliğinin, onu bildirişimsel bir çıkmaza soktuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edimbilim, Çıkarımsal Bildirişim, Türk Dili, Estağfurullah, Beklenti

ABSTRACT: *Although it is widely known that ordinary communication in daily use largely occurs successfully, there are also instances of failure. According to R. Jakobson's model, it is generally accepted that potential failures in the elements of the receiver, sender, message, code, channel, and context lead to such issues. This study investigates the role of the concept of expectation, which is thought to influence whether a communication is successful or not, in both general/ordinary communication explanations and in the explanations of exceptional communication processes that arise in specific contexts. One of the contributions of the pragmatics perspective to communication is that it has demonstrated that communication is not merely a process of encoding and decoding, but also involves an inference process that occurs between the speaker and the listener. This perspective highlights the active role of the listener alongside the speaker in communication. Therefore, with the aim of separately evaluating the roles of the speaker and the listener in this process, it is intended to use pragmatic methods (such*

* Arş. Gör. Dr.-Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Nevşehir-vuralakboga@nevsehir.edu.tr (Orcid: 0000-0001-8506-3956)

turnitin *This article was checked by Turnitin.*

as Implicature Theory and Relevance Theory) in situations where the listener is active, such as with the concept of expectation. When examining the role of expectation in communication, it has been observed that it functions differently in general and specific contexts. For general communication, ordinary hypothetical examples have been created, while for the specific context, the focus has been on the phrase "estağfurulah." As a result, it has been determined that for communication to be successfully achieved, it is essential for both the speaker and the listener to consider the element of expectation. It has been concluded that the listener's failure to reach the speaker's intended meaning and the uncertainty regarding the listener's assumptions about the speaker's expectations can lead to a communicative impasse.

Keywords: *Pragmatics, Inferential Communication, Turkish Language, Estagfurullah, Expectation*

Giriş

Bildirişimin temel amacı herhangi bir bildirinin verici tarafından alıcıya ulaştırılması olarak özetlenebilir. Bu bildirinin nitelikleri değişse de temelde amaç aynı olmaktadır. Roman Jakobson'un bildiri şeması temel alındığında verici, kod, kanal, bağlam, bildiri ya da alıcı düzeyinde gerçekleşen bir hata ya da eksikliğin bildirişimin başarısız olmasına (communicative failure, communicative misunderstanding) yani vericinin amacına ulaşamamasına yol açabileceği düşünülmektedir.

Verici, kod, kanal, bağlam, bildiri ya da alıcı düzeyinde gerçekleşen sorunlara bakıldığında bu sorunlara dil ve kültürel farklılıklar, algılama farklılıkları, duygusal durumlar, iletişim becerileri, gürültü vb. fiziksel engeller, bildirişim teknolojileri vb. etkenlerin yol açtığı görülmektedir. Bu çalışmada bu etkenlerden bazılarının içinde değerlendirilebilecek ya da ayrı bir etken olarak düşünülebilecek olan *beklenti*nin başarılı ve başarısız bir bildirişim sürecindeki etkisine odaklanılmaktadır.

Olası bütün söylemler ve tüm bildirişim eylemleri, sürecin içinde belirli bir rol oynayan bir beklentinin bulunmasıyla başlamalı ve gerekçelendirilmelidir. Beklenti olmadan konuşma, dinleme, anlama mümkün değildir (Cagliari, 2016: 51). Bununla paralel olarak bireylerin günlük etkileşimlerde yetkin iletişimciler olabilmek için ilişkisel bağlamlarda ortaya çıkan beklentilere uyum sağlayabilmeleri gerekmektedir (Kelly and Keaten, 2015: 606). Konuşur ve dinleyicinin beklentilere uyum sağlama konusundaki eylemleri, ayrıntıya muhtaç bir araştırma konusudur.

Sözceyi yorumlama/anlamlandırma sürecini konu edinen alanlardan biri edimbilimdir. Edimbilimsel bakış açıları içerisinde Bildirişimsel Sezdirim Kuramı, Bağıntı Kuramı ve bu kuramların geliştirilmesiyle ortaya koyulan çalışmalarda bildirişimi mümkün kılan ilkesel bir çıkarım süreci söz konusudur. Bu çalışmalarda konuşurun belli ilkeleri (iş birliği ilkesi, bağıntı ilkesi, nicelik ilkesi vb.) takip ettiği varsayılır. Buradaki varsayım birden fazla beklentiye temel oluşturur. Öncelikle konuşur, dinleyicinin kendisinin bazı ilkeleri takip edeceğini bekleyeceğini düşünerek bildirişimi yönlendirmektedir. Dinleyici de konuşurun böyle bir beklenti içerisinde

olduğunu beklemelidir ki gerekli çıkarımları yapabilsin. Bu ve benzer açıklamalar, çıkarımsal bildirişim modelleri içerisinde beklentinin rolünü açıkça göstermektedir.

Bildirişimin başarılı bir şekilde gerçekleştirildiği durumlarda olduğu gibi başarısız örneklerinde de beklentinin belirleyici olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle bu çalışmada beklentinin başarılı ve başarısız tüm bildirişim süreci içerisindeki etkisini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Bunu yaparken çıkarımsal bildirişim modeli kullanılarak bu etkinin somut bir şekilde görülebileceği düşünülmektedir. Böylece bildirişim sürecinde belirsizliğin söz konusu olduğu bazı sorulara alternatif cevaplar üretilmesi beklenmektedir.

Estağfurullah, Türkçe bir bildirişimde sıklıkla ve farklı amaçlarla kullanılan ifadelerden biridir. Bu ifadenin kullanımı sırasında bildirişimsel bazı başarısızlıkların/belirsizliklerin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada beklentinin özel bağlamlardaki bildirişimsel başarısızlık /belirsizlik üzerindeki etkisi bu örnek üzerinden değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda Bağıntı kuramsal inceleme yönteminden uyarlanarak oluşturulmuş bir ilkesel inceleme şablonu kullanılmaktadır.

1. Edimbilim

Dilbilim çalışmaları içerisinde edimbilimin sınırları, henüz üzerinde uzlaşım sağlanamamış konulardan biridir. Kıran ve E. Kıran (2018: 297) tüm bu belirsizliğin içinde birbirine yakın iki görüşün söz konusu olduğunu ifade eder. Birincisi dili kullanan kişilerle (konuşur ve dinleyici) göstergeler arasındaki ilişkileri inceleyen görüş, ikincisi konuşmayı bir edim olarak kabul eden ve sözceyi bilgi vermenin ötesinde bir edimsöz vb. olarak değerlendiren görüştür.

Bu çalışmada söz edimleriyle ilgili bir inceleme yapılmamaktadır. Göstergeler ve dil kullanıcıları arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Edimbilimle ilgili bu bakış açısı, kişilerin dil kullanımları sırasında iletmek istedikleri özel anlamı konu edinir. Konuşurun bildirişim sırasında kullandığı tümcelerin ne anlama geldiğiyle değil, konuşurun bu tümceyle ne anlatmak istediğiyle ilgilenir. Bu süreçte dil dışı bağlamı belirleyen unsurların (yer, zaman, kişiler, psikolojik etkenler, sosyal ilişkiler vb.) bu anlamsal değişimde aldıkları rolleri belirlemeyi hedefler. Bu yönüyle ele alındığında edimbilim çalışmalarıyla ilgili ortak görüş, edimbilimin "konuşma bağlamında anlamı" ve "konuşurun amaçladığı anlamı" incelediği yönündedir (Yule, 1996: 3; Kocaman, 1996: 26; Huang, 2007: 211-212).

Yetmişli yıllarda dilbilimin çöplüğü olarak tanımlanma eğiliminde olunan edimbilim, günümüzde birçok dilsel soruna dilbilimsel olmayan bir bakış açısıyla farklı cevaplar verilmesini sağlamaktadır (Günay, 2018: 133). Tümceyi değil sözceyi konu edinen edimbilim, "sözcelerin yorumlanmasında dilbilimsel olmayan bilgileri dikkate alır ve bağlama dayalı olarak, genel anlamın yanında özel anlamların da ortaya çıkarılmasını ve incelenmesini amaçlar." (Yılmaz, 2020: 1). Bu bağlamda *beklenti* gibi

konuşur ve dinleyicinin niyetinde var olan bir kavram üzerinden inceleme yaparken edimbilimsel yöntemlerin kullanılmasının somut çıktılara ulaşmada uygun olacağı düşünülmektedir.

Yule (1996: 3) edimbilimin dört temel çalışma alanının olduğunu ifade eder. Bunlar konuşurun/yazarın amaçladığı anlamı incelemek, konuşma bağlamında anlamı incelemek, söylenenden daha fazlasınının nasıl iletilebildiğini incelemek ve göreceli uzaklığın ifade edilişini incelemek olarak özetlenebilir. Bu çalışmada konuşur ve dinleyicinin beklentileriyle ilgili somut bilgilere ulaşabilmek için konuşma bağlamında, konuşurun amaçladığı anlama odaklanılmaktadır. Benzer amaçlara sahip edimbilim araştırmacılarının çalışmaları, çıkarımsal bildirişim modellerini ortaya çıkarmıştır. Burada edimbilimsel bakış açısının ortaya çıkardığı Bildirişimsel Sezdirim Kuramı (Communicative Implicature Theory) ve Bağıntı Kuramı (Relevance Theory) temel alınmaktadır.

2. Beklenti

Beklenti sözcüğü TDK'de iki ayrı anlamda yer almaktadır. İlkinde "gerçekleşmesi beklenen şey", ikincisinde "bireyin belli şart ve durumların alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü" ifadeleriyle açıklanır. Sözcüğün farklı sözlüklerdeki anlamına bakıldığındaysa *umut edilen şey*, *ümit edilen şey*, *umut* vb. anlamlarda kullanıldığı görülür (Çağbayır, 2007: 531; Ayverdi, 2010: 129).

Yukarıdaki tanımlara bakıldığında beklentiyle ilgili farklı açıklamalar yapıldığı açıkça görülmektedir. Buradaki kilit noktanın beklenti sahibinin bir isteğe, arzuya sahip olma durumu olduğu söylenebilir. Birinci durumda beklenti, *içinde bulunulan şartlara göre gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi beklenen bir olgu;* ikinci durumda *herhangi bir şart gözetmeksizin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi istenen, arzu edilen bir olgu* olarak tanımlanabilir.

Bu çalışmada beklenti sözcüğü bildirişim modelleri ve özel bağlam içerisinde farklı kullanımlara sahiptir. Öncelikle çıkarımsal bildirişim modelleri içerisinde beklenti sözcüğünün konuşur ya da dinleyicinin isteğiyle bir ilgisi yoktur. Burada dinleyici ve konuşurun belli ilkelere uyacaklarının ön kabulünden bahsedilebilir. Özel bağlam içerisinde beklentiden bahsederken ise konuşurun isteği, umudu ön plandadır. Böyle durumlarda bildirişimin sağlıklı şekilde ilerlemesini etkileyen şey, konuşur ve dinleyicinin birbirlerinin istekleriyle ilgili bilgisi ya da tahmini olmaktadır. Bu bağlamda yukarıdaki iki farklı beklenti tanımının her ikisinin de bildirişimin farklı aşamalarında etkin olduğu söylenebilir.

2.1. Bildirişim Modelleri İçerisinde Beklenti

Edimbilim içerisinde bildirişimin konu edildiği çalışmalar Grice'la başlamaktadır. Onun bildirişim sezdirimleri kuramının geliştirilmesiyle birçok bildirişim modeli ortaya koyulmuştur. Bunların her biri çeşitli değişikliklere gitmiş olsa da temelde hepsi çıkarımsal bildirişim modeli olarak değerlendirilebilmektedir.

Grice insanların etkili, sağlıklı, başarılı bir bildirişim sürecini yönetebilmelerini çeşitli ilkeleri takip etmelerine bağlamaktadır (1975: 47). Ona göre dinleyiciler, konuşurların bildirişim sırasında iş birliği yapmaya çalışacağını varsayabilirler. Bu kişilerin bildirişime olan katkılarını doğru, bilgilendirici, ilgili ve açık bir hâlde yapacağı da varsayılabilir. Böylece bu *beklenti*ler sözcelerin yorumlanmasında yol gösterici olmaktadır (Allot, 2018: 1).

1. Örnek:

Durum: Cemil ve Suat aralarında konuşurken önlerinden ortak arkadaşları olan Yusuf geçer.

Cemil: Bu adam da iyice sıyırdı.

Suat: (Suat arkadan gelen, Yusuf'un yakın arkadaşı olan Orhan'ı fark eder. Ardından Cemil'e şunu söyler:) Gel de bir çay içelim.

a. Suat "Gel de bir çay içelim." der.

b. Cemil'ın Suat'ın iş birliği ilkelerini gözetmediğini düşünmesi için hiçbir nedeni yoktur. Ancak Cemil'in söylediği söze karşı Suat'ın verdiği cevap iş birliğine aykırı görünmektedir.

c. Bu durumda Cemil'in Suat'ın sezdirmek istediği düşünceye ulaşabilmesinin tek yolu, Suat'ın aslında iş birliğine uygun davrandığı *beklenti*si içinde olmasına bağlıdır.

ç. Cemil'in "Gel de bir çay içelim." ifadesinin makul cevap olabileceği bir bağlam arar ve Orhan'ı fark eder. Böylece Suat'ın söylemek istediği asıl şeye, yani "o şartlar altında o konuyla ilgili konuşamayacağı" düşüncesine ulaşır.

Örnekte her ne kadar iş birliği ilkesine aykırı davranılmış gibi görünse de sonunda Suat'ın iş birliğine uymuş olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki bildirişimin başarılı bir şekilde sağlanması da Cemil ve Suat'ın iş birliği ilkelerine uyulacağına olan güvenine bağlıdır. Suat; Cemil'in, kendisinin iş birliğine uyacağını düşüneceği beklentisindeyken Cemil de gerçekten Suat'ın iş birliği ilkelerine uymuş olduğu beklentisindedir.

Grice'tan sonra L. Horn, S. Levinson, D. Wilson ve D. Sperber farklı ilkeler üzerinden bildirişim süreciyle ilgili benzer açıklamalar yapmışlardır (Akboğa, 2023). Bunlar içerisinde Wilson ve Sperber'in Bağıntı Kuramı'nda *beklenti* çok daha önem atfedilerek açıklanmaktadır. Bu kuramın temelini oluşturan varsayım, insan zihninin bağıntılı olana meyilli olduğudur. Açık bir uyaranı bağıntılı kılan iki şeyse şudur:

a. En azından muhatabın onu işleme çabasına değecek kadar bağıntılıdır.

b. Konuşurun yetenekleri ve tercihleri ile bağdaşan en bağıntılı olanıdır (Wilson and Sperber, 2004: 612).

Sperber ve Wilson'un bağıntının sözce yorumlamasındaki işleyişiyle ilgili açıklaması yine iki maddede özetlenebilmektedir. Burada dikkat

çekmek istediğimiz yer aşağıdaki **b.** maddesinde yer alan beklentinin karşılanma şartıdır.

a. Bilişsel etkilerin hesaplanmasında en az çaba gerektiren yolu izleyin. Erişilebilirlik sırasına göre yorumlayıcı hipotezleri (belirsizlik giderme, sezdirimler vb.) test edin.

b. Bağıntı beklentileriniz karşılandığında (veya terk edildiğinde) durun (Wilson and Sperber, 2004: 613).

2. Örnek:

Sinan: Dünkü toplantı nasıl geçti?

Mert: Hangi toplantı? [***Sezdirim*:** Öyle kötü geçti ki varlığını unutmak istiyorum/hatırlamak istemiyorum.]

Bu örnekteki bildirişim süreci, Bağıntı Kuramına ait "insan zihninin bağıntılı olana meyilli olduğu" varsayımı temel alınarak açıklanmaktadır. Bildirişim sürecinin tamamının somutlaştırılabilmesi için Sperber ve Wilson'ın uyguladığı şema örnek alınarak aşağıdaki gibi bir inceleme taslağı oluşturulmuştur. Buna göre bildirişim süreci şu şekilde ilerlemektedir:

a. Mert, Sinan'a "Hangi toplantı?" der.

b. Mert'in ifadesinin Sinan'ın sorusuyla bağıntılı olması gerekir. Çünkü insan zihni bağıntılı olana meyillidir. Bu durumda Sinan'ın bağıntı beklentisi karşılanana kadar çıkarım yapması gerekmektedir.

c. Bağıntıyı sağlayacak olan şey, Mert'in toplantının nasıl geçtiği sorusuyla ilgili cevap vermesi olacaktır.

ç. Bir gün önce gerçekleşen önemli bir toplantının hatırlatılmaya çalışılmasına rağmen hatırlanmaması çok düşük bir ihtimaldir.

d. Bu durumda Mert, hatırlamak istemediğini iletmek için hatırlamamış gibi cevap vermiş olmalıdır.

e. Kişi genellikle kendiyle ilgili kötü anılarını hatırlamak istemez. Bu durumda toplantı kötü geçtiği için hatırlamak istemediğini iletmek istiyor olmalıdır.

f. Mert'in ilettiği ve Sinan'ın ulaşmasını beklediği bu düşünce, "toplantının Mert'in hatırlamak istemeyeceği/ unutmak isteyeceği kadar kötü geçmiş olduğu" olmalıdır.

Gerek Grice'ın gerekse Sperber ve Wilson'un bildirişimi açıklama yöntemleri içerisinde beklentinin göz ardı edilemeyecek bir rol oynadığı açıktır. Bu açıklamaların herhangi bir bildirişimin temelinde yer alan ilkesel bir beklentiye işaret ettiği de anlaşılmaktadır. Bu durumda beklentinin buradaki işlevi herhangi bir bağlamda ortaya çıkmaz. Aksine her koşulda konuşur ve dinleyici arasında gerçekleşen bir süreçtir.

2.2. Özel Bağlamlarda Beklenti

Bildirişim sırasında konuşur ve dinleyici arasındaki beklenti ilişkisinin özel bağlamlarda da ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Şüphesiz bu durum, beklentinin yukarıdaki işlevinden çok daha farklı şekilde

işlemektedir. Burada beklenti, bildirişim sürecinin aşamalarından biri olarak değil, o bildirişimin özel bağlamını oluşturan unsurlardan biri olarak yer almaktadır. Bu yönüyle R. Jakobson'un bağlam/gönderge başlığı altında değerlendirilebilmektedir. Nitekim konuşur ve dinleyicinin "önyargısı, beklentisi, kişisel ya da toplumsal beklentilerini bilmek bildirinin bağlamsal durumlarıyla ilgilidir." (Günay, 2013: 62).

Edimbilimsel bakış açısının bağlam odaklı inceleme modelleri, konuşur ve muhatabın özel bağlamlardaki tutumlarıyla ilgili çıkarım yapılabilmesi için yeterli imkânı sağlamaktadır. Bu yöntemlerin bildirişim sürecine dinleyiciyi de aktif bir şekilde dahil etmeleri önemlidir. Çıkarımsal bildirişim modellerinden önce yer alan düzenekçi yaklaşım bildirişimi çok daha kontrollü bir mekanizma olarak görmektedir. Bu yaklaşım içerisinde, konuşur tarafından kodlanan düşüncenin çözülmesi için gerekli olan bağlamsal bilgilerin dinleyiciye hazır olarak sunulduğu düşünülmektedir. Bu bakış açısının bildirişimi fazla kolay ve fazla risksiz bir eylem olarak tanımladığı söylenebilir (Doğan, 2009: 84). Ancak bu örneklerde dinleyicinin üstlendiği rolün çok daha aktif olduğu ve bildirişim sürecinin çok daha karmaşık olduğu açıktır. Çıkarımsal modellerin amacı, bildirişim sırasında muhatabın, elde ettiği verileri kullanarak konuşurun anlamına ya da niyetine nasıl ulaştığını açıklamaktır (Wilson ve Sperber, 204: 607). Bu durumda çıkarımsal bildirişim modellerinin; süreci açıklığa kavuşturmak, süreçte katılımcıların tutumunu betimlemek gibi hedeflere sahip çalışmalarda yeterli veriyi sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda konuşur ve dinleyicinin beklentilerinin belirli bağlamlardaki durumunun incelendiği bu bölümde Bağıntı kuramı temel alınmaktadır.

Bağıntı Kuramı'na göre bağıntı arayışı, insanın bilişsel bir özelliğidir. Bir görüntü, ses ya da söz kişinin önemli sonuçlara ulaşmasını sağlamak için, sahip olduğu arka plan bilgisiyle bağlantı kurduğunda bağıntılıdır. Bu durum farklı şekillerde görülebilmektedir: Kişinin aklındaki soru yanıtlanabilir, kişide önceden var olan bir bilgi güncellenebilir, bir şüphe ortadan kaldırılabilir ya da yanlış bir izlenim düzeltilebilir (Wilson ve Sperber: 608). Buradaki sorun ve çözüm önerisi birden fazla bağıntılı girdi söz konusu olduğunda sürecin nasıl işlediğidiğiyle ilgilidir. Sperber ve Wilson'ın düşüncesi, dinleyicinin böyle durumlarda en bağıntılı olanı tercih edeceği yönündedir. En bağıntılı olan ise en az çabayla en yüksek sonuca ulaştırandır.

3. Örnek[1]

Durum: Mary et yemeyi sevmez ve Mary'nin tavuğa alerjisi vardır. Menüde ne olduğunu öğrenmek için ev sahibini arar. Ev sahibi cevap olarak üç seçenekten birini söyleyebilir.

a. Et servisi yapıyoruz.

b. Tavuk servis ediyoruz.

[1] Bu örnek ve açıklama Wilson ve Sperber'dan (2004: 609) alınmıştır.

c. Ya tavuk servis ediyoruz ya da (72 – 3) = 46 değil.

Öncelikle "a" ve "b" arasında elde edilen verim bakımından bir fark olduğu için "b" daha bağıntılı görünür. Çünkü "a", "b"'yi zaten gerektirir. "a"dan çıkarılabilecek tüm sonuçları verir ve Mary'nin kişisel durumuyla ilgili fazladan bir sonuca ulaşılmasını da sağlar. "b" ve "c" arasındaki fark ise işleme çabasındadır. İki seçenek arasında mantıksal bir fark olmadığı için daha az çabayla elde edilen daha bağıntılıdır. Bu durumda her bir seçenek Mary için bağıntılı olsa da "b"nin çaba ve verim açısından en bağıntılı seçenek olduğu kabul edilir. Sperber ve Wilson, insan bilişsel sisteminin ve çıkarımsal mekanizmaların girdiyi en verimli şekilde işleme eğiliminde olduğu düşüncesiyle bilişsel bağıntı ilkesi oluşturmuştur. Buna göre "insan bilişi, bağıntının en üst düzeye çıkarılmasına yönelik olma eğilimdedir." (Wilson ve Sperber, 2004: 610).

Estağfurullah Örneği

Günlük dil kullanımı içerisinde bazı bağlamlarda konuşurun dinleyiciye *estağfurullah* ifadesiyle karşılık vermesi ya da vermemesi sezgisel olarak onu iki durumda da bildirişimsel bir sorun içerisine sokabilmektedir.

4. Örnek:

Durum: Sinan yakın arkadaşı olan Mete'yle karşılaşır:

Sinan: Oğlum, ben tam bir geri zekâlıyım.

Mete: Estağfurullah.

5. Örnek:

Durum: Sinan yakın zamanda kırdığı bir potla ilgili Mete'ye bilgi vermektedir.

Sinan: Oğlum, ben tam bir geri zekâlıyım.

Mete: Estağfurullah.

Yukarıda oluşturulan her iki bağlamda da Mete'nin "estağfurullah" ifadesini kullanırken bir ikilem yaşama ihtimali söz konusudur. Bu ikilemin "estağfurullah" deyip dememek arasında olduğu ve kişi, yer, zaman, duygu durumu vb. etkenlere bağlı olarak herkes tarafından hissedilmediği düşünülmektedir. Bu durum kişi için bağıntılı olan ihtimalin belirlenmesiyle paralellik gösterir. Çünkü bir girdi, kişinin sahip olduğu arka plan bilgisiyle bağlantı kurduğunda bağıntılıdır. Dolayısıyla dinleyicinin arka plan bilgisine bağlı olarak elde edeceği sonuç değişkenlik göstermektedir. Buradaki ikilemin temelinde yatan bilgi şöyle özetlenebilir: Bir düşünceyle ilgili onay ya da ret bekleyen kişinin, o düşüncenin doğruluğuna inanmış olması gerekmektedir. Bu arka plan bilgisine ya da bu görüşe herkesin sahip olması zorunluluk değildir. Ancak bu arka plan bilgisine sahip olan kişiler için bağıntılı olanın belirlenmesi, bilgiye sahip olmayana göre çok daha kolay ilerlemektedir. Bu durum aşağıda çıkarımsal bildirişim modeli üzerinden açıklanmaktadır.

Bağıntı Kuramı'nda çıkarım sürecinin ilk aşaması konuşurun kastediminin belirlenmesinden oluşur. Burada bağlamsal bilgiler üzerinden konuşurun ifadesinin en açık hâline ulaşılmaktadır. Bu durumda "estağfurullah" ifadesinin uzlaşımsal anlamı ve farklı bağlamlarda kullanılan farklı işlevlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Estağfurullah sözcüğü, TDK'de sorgulandığında sözcüğün "incelik ve alçak gönüllülük göstermek üzere teşekkür edilen veya övülen bir kimsenin söylediği bir söz" şeklinde, kullanım alanına işaret eden bir tanımla karşılandığı görülmektedir. Dilber'de (2016) yapılan corpus temelli çalışmada ise *estağfurullah* ifadesinin Türkçede sekiz işlevde kullanıldığı gösterilmektedir. Bunlar

- Nezaket göstermek,
- Alçak gönüllülük göstermek,
- Düşüncenin kabul edildiğini göstermek,
- Düşüncenin reddedildiğini göstermek,
- Tövbe etmek,
- Kızgınlık göstermek,
- Çaresizliği göstermek,
- Birinin saygınlığını kurtarmak, olarak özetlenebilir.

Estağfurullah ifadesiyle ilgili eldeki bilgiler ışığında Örnek-4'ün çıkarımsal bildirişim modeli üzerinden incelenmesi şöyle açıklanabilir:

6. Örnek:

Durum: Sinan yakın arkadaşı olan Mete'yle karşılaşır:

Sinan: Oğlum, ben tam bir geri zekâlıyım.

Mete: Estağfurullah.

a. Mete, arkadaşına "Estağfurullah" der. Bunu yaparken "estağfurullah" sözcüğüyle neyi kastettiği belirsizdir.

b. Sinan, geçmiş bilgilerini ve anlık bağlamsal şartları değerlendirerek "estağfurullah" sözcüğüyle kastedilenin ne olduğunu belirlemeye çalışır.

Burada dinleyicinin *estağfurullah* ifadesinin Türkçede kullanılan işlevlerinden hangisine ulaşacağını belirlemede sorun yaşadığı düşünülmektedir. İlgili örnekte Mete büyük olasılıkla ilki olmakla birlikte bu işlevlerden ikisini kullanmış olabilir:

- Düşüncenin kabul edildiğini göstermek,
- Düşüncenin reddedildiğini göstermek,

Burada dikkat edilmesi gereken nokta muhatabın, konuşurun söylediği şeye inanma ihtimaliyle ilgili yorumu olacaktır. Çünkü kişi için en bağıntılı olan, en az çabayla en verimli sonucu iletendir. En verimli sonuç ise kişinin hayat görüşü, ansiklopedik bilgileri vb. etkenlere bağlıdır. Bir düşünceyle ilgili onay ya da ret bekleyen kişinin o düşüncenin doğruluğuna inanmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla "Ben tam bir geri zekâlıyım."

ifadesiyle ilgili yorum yapmak, aynı zamanda o kişinin bu düşüncesini doğruluğuna inanarak söylediğini kabul etmektir. Bu durumda muhatap Sinan'ın geri zekâlı olma ihtimalini tartışmaya açmış demektir. Bu durumdan kaçınmak isteyen muhatabın yapabileceği şey "estağfurullah" ifadesini kullanmadan Sinan'ın ifadesini karşılıksız bırakmaktır. Bu durumda çıkarımsal bildirişim süreci şöyle gerçekleşir:

Durum: Sinan yakın arkadaşı olan Mete'yle karşılaşır:

Sinan: Oğlum, ben tam bir geri zekâlıyım.

Mete: (Hiçbir cevap vermez.)

a. Sinan, arkadaşına "Oğlum, ben tam bir geri zekâlıyım." der. Bunu yaparken "oğlum", "ben" ve "geri zekâlı" sözcükleriyle neyi kastettiği belirsizdir.

b. Mete, geçmiş bilgilerini ve anlık bağlamsal şartları değerlendirerek "oğlum", "ben" ve "geri zekâlı" sözcükleriyle kastedilenin ne olduğunu belirlemeye çalışır.

- Oğlum **(Mete)** ben **(Sinan)** tam bir geri zekâlıyım **(akıl dışı eylemler gerçekleştiren kişi).**

c. Mete bu ifade karşısında bir yorumda bulunmaz.

ç. Mete'nin yorum yapmaması Sinan'ın ifadesiyle bağıntılı olmalıdır. Çünkü insan zihni bağıntılı olana meyillidir.

d. İnsanlar çoğunlukla kendilerine iletilen düşünceyi kabul ettikleri ya da reddettikleri durumlarda yorumsuz kalırlar. Dinleyicinin konuşuru muhatap olarak kabul etmemesi vb. durumlarda yorumsuz kaldığı bilinse de bu örnekte konuşur ve dinleyici arasındaki yakınlık bu ihtimalleri ortadan kaldırmaktadır.

e. Bu durumda Mete, Sinan'ın düşüncesinin itiraz edilecek bir düşünce olmadığını sezdirmek istiyor olmalıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta Sinan'ın Mete'nin yorum yapmama durumunu nasıl anlamlandıracağıdır. Sinan *geri zekâlı* olduğuna gerçekten inanmadan böyle bir ifade kullanmış olsa dahi Mete'nin yorum yapmamasının ardından *estağfurullah* gibi *düşüncesinin doğru olmadığını gösteren* başka bir ifadeyi duyma ihtiyacı hissedebilir. Böyle bir durumda kilit nokta Sinan'ın beklentisinin var olma ihtimalinde yatar. Bu durumda Mete'nin cevabını belirleyecek olan ise konuşurun beklentisiyle ilgili tahmini olacaktır. Mete için en bağıntılı olan, Sinan'ın beklentisiyle ilgili yorumu üzerinden ulaşacağı sonuçtur. Bu durumda kişinin beklenti durumuna göre değişecek olan en bağıntılı seçenekler aşağıdaki gibidir.

Birinci ihtimalde Sinan, zaten böyle bir ifadeyi gerçek düşüncelerini yansıtmadığı, bu ifadeyi abartılı bir şekilde ilettiğini bilerek herhangi bir yorum beklemez.

İkinci ihtimalde Sinan, ifadesinin gerçek dışı olduğunu bilse dahi bildirişim sürecine yüzeysel baktığı için ifadesinin aksine işaret eden bir söz bekleyecektir.

Böyle bir durumda Mete'nin tutumunu belirleyecek olan Sinan'ın bu iki ihtimalden hangisine yakın olduğuyla ilgili seçim yapmaktır. Bu süreç bilinç düzeyinde bir hesap sonucu değil, iki kişinin yakınlığıyla bağlantılı olarak kısa bir anda hızla gerçekleşecektir.

Estağfurullah örneğinde kilit rolün *beklenti* olduğu sonucuna ulaşılsa da kişiyi böyle bir seçim içine sokan şey, kendisine iletilen bir ifadeyle ilgili yorum yapmanın o ifadenin doğruluğunu kabul etmek olabileceğininin farkında olmaktır. Bu durum doğrudan kişinin edimbilimsel yetisiyle (pragmatic competence) ilgilidir. Edimbilimsel yeti genel ifadeyle söz edimlerini bilmeyi ve kullanmayı, dili bağlamsal şartları gözeterek uygun şekilde kullanabilmeyi, sosyo-kültürel bağlamı ve sosyal geleneği dikkate almayı gerektirmektedir. Dolayısıyla kendiyle ilgili olumsuz düşüncelere sahip kişilere "estağfurullah" cevabını vermek ne kadar sosyal geleneği bilmekse kendisine iletilen bir ifadeyle ilgili yorum yapmanın o konuyu tartışmaya açmak olduğunu bilmek de bir o kadar söz edimlerini kullanabilmek anlamına gelmektedir. Edimbilimsel yetinin bu iki gereğinin farkında olan kişinin bir çıkmazın içine girmesi kaçınılmazdır. Sadece sosyal geleneğe hâkim, edim sözler konusunda eksik bir muhatap için bu belirsizlikler söz konusu olmayacaktır. Böyle bir durumda diyalog büyük olasılıkla şöyle gerçekleşecektir:

Sinan: Oğlum, ben tam bir geri zekâlıyım.

Mete: Estağfurullah.

a. Sinan, arkadaşına "Oğlum, ben tam bir geri zekâlıyım." der. Bunu yaparken "oğlum", "ben" ve "geri zekâlı" sözcükleriyle neyi kastettiği belirsizdir.

b. Mete, geçmiş bilgilerini ve anlık bağlamsal şartları değerlendirerek "oğlum", "ben" ve "geri zekâlı" sözcükleriyle kastedilenin ne olduğunu belirlemeye çalışır.

- Oğlum **(Mete)** ben **(Sinan)** tam bir geri zekâlıyım **(akıl dışı eylemler gerçekleştiren kişi).**

c. Mete buna cevap olarak "Estağfurullah." der. (Burada Mete'nin ironi yapma ihtimali jest ve mimiklerinde saklıdır.)

ç. "Estağfurulah" ifadesinin burada kullanılan işlevi bağıntıyı sağlamalıdır. Çünkü insan zihni bağıntılı olana meyillidir.

d. Bu ifadenin işlevleri içerisinde "düşüncenin reddedildiğini göstermek" bağıntıyı sağlamaktadır.

e. Bu durumda Mete, "Estağfurullah." diyerek Sinan'ın düşüncesine katılmadığını söylemek istemiş olmalıdır.

Sonuç

Beklenti kavramının bildirişim sürecindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışmada iki farklı sürecin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği görülmüştür.

İlk durumda her türlü bildirişim örneğinin çıkarımsal bildirişim modeliyle incelenmesinde beklentinin dinleyicinin yorumlama işlemi için belirleyici bir kavram olduğu somut bir şekilde tespit edilmiştir. Dinleyicinin buradaki beklentisi tercih sebebi değil, zihinsel yorumlama sürecinin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum başarılı bir bildirişimde beklentinin rolünü göstermenin yanında örtük kullanımlarda gerçekleşen başarısız bildirişimlerde sorunun beklentiden kaynaklanabileceğini de açıkça göstermiştir.

İkinci durumda ise beklentinin rolü çok daha özeldir. Burada dinleyicinin konuşurun beklentisiyle ilgili yorumu kişiye özel bir tercihtir. Bu durumda beklentinin varlığı ya da yokluğu dinleyici için anahtar roldedir. Burada konuşur ve dinleyici arasındaki ilişkinin gücü devreye girer. Tarafların karşıdakinin beklentisiyle ilgili yorumu, bildirişimin akışını değiştirmektedir. Estağfurullah örneği özelinde bildirişimin başarılı ya da başarısızlığının dinleyicinin, konuşurun beklentisiyle ilgili düşüncesine bağlı olduğu görülmüştür. Dinleyiciyi bu düşünceye yönlendiren etkenin ise edimbilimsel yetinin kişisel farklılıkları olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak söylem çözümlemelerinde konuşur ve dinleyicinin karşılıklı beklentilerinin incelemeye dâhil edilmesinin elde edilen sonuçta açık farklılıklara yol açtığı tespit edilmiştir. Başarılı ya da başarısız tüm bildirişim sürecini inceleme temelli bu tür çalışmalarda beklentinin bağlamsal bir etken olarak işleme alınmasının, olası sorunların cevabını bulma konusunda somut katkıları olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akboğa, V. (2023). *Sezdirim ve Türkçede sezdirim bildiren edimbilimsel yapılar*. Ankara: Gazi Kitabevi

Allott, N. (2018). Conversational implicature. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics (Online Encyclopaedia)*, (ed.: M. Aranoff), Oxford: Oxford University Press.

Ayverdi, İ. (2010). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Cagliari, L.C. (2016). An outline of a theory of expectation. *International Journal of Linguistics and Communication*, 2016, 4(1), 49-57.

Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. C. 1, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Dilber, E. (2016). The use of Arabic cognate estağfurullah in Turkish language as a discourse marker: A corpus driven research. *English Education International Conference*, 1(2), 157-163.

Doğan, G. (2009). Söylemin yorumlanması. *Söylem Üzerine*, (hzl. A. Kocaman), 82-104, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*, (ed. P. Cole - J. L. Morgan), 41-58, New York: Academic Press.

Günay, D. (2013). *Dil ve iletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Günay, D. (2018). *Söylem çözümlemesi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Huang, Y. (2007). *Pragmatics*. New York: Oxford University Press.

Kelly, L.; Keaten J.A. (2015). The transformation of everyday talk: The impact of communication technology on notions of communication competence. *Communication Competence,* (ed. F. Hannawa and B. H. Spitzberg). 605-628, Berlin: De Gruyter Mouton.

Kıran, Z.; E. Kıran A. (2018). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kocaman, A. (1996). Edimbilim üzerine. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 7, 11-36.

Wilson, D. - Sperber, D. (2004). Relevance theory. *The Handbook of Pragmatics*. (ed. L R. Horn - G. Ward), 607-632, Malden: Blackwell Publishing.

Yılmaz, E. (2020). *Edim bilimine giriş: Kavram-kuram-uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.

Yule, G. (1996). *Pragmatics*. USA: Oxford University Press.

Extended Summary

Introduction and Research Questions & Purpose: The main purpose of communication can be summarized as the delivery of a message from the transmitter to the receiver. Although the qualities of this message may change, the purpose is basically the same. Based on Roman Jakobson's schema of communication, it is thought that an error or deficiency at the level of the sender, code, channel, context, message or receiver can lead to communicative failure, communicative misunderstanding, that is, the sender's failure to achieve its purpose. When we look at the problems that occur at the level of sender, code, channel, context, message or receiver, it is seen that these problems are caused by factors such as language and cultural differences, perception differences, emotional states, communication skills, physical barriers such as noise, communication technologies, etc. This study focuses on the effect of expectation, which can be considered within some of these factors or as a separate factor, on successful and unsuccessful communication processes. The questions sought to be answered in this direction can be expressed as follows: What is the role of expectation in the communication process? Does the concept of expectation have an impact on successful and unsuccessful examples of communication?

All possible discourse and all acts of communication must begin and be justified by the presence of an expectation that plays a specific role in the process. Speaking, listening and understanding are not possible without expectation (Cagliari, 2016: 51). In parallel, individuals need to be able to adapt to the expectations that arise in relational contexts in order to become competent communicators in everyday interactions (Kelly and Keaten, 2015: 606). The actions of the speaker and the listener in adapting to expectations is a research topic in need of elaboration. Explaining the communicative process is one of the main goals of all discourse-oriented research fields. For this reason, it is thought that determining the effect of the concept of expectation in the communicative process will help to understand the process in examples that meet certain conditions. In order to fulfill this need, this study aims to explain the function of the concept of expectation in general and specific instances of communicative processes.

Literature Review: During the literature review, studies on the concept of expectation and specific studies on the expression “estağfurullah” were also reviewed. In this process, it was seen that the concept of expectation is frequently used especially in non-linguistic fields, but

it is not specifically examined in the process of communication. Inferential communication models have used this and similar concepts as their basic premises. However, the aim of these studies is to determine how the speaker and the listener realize this process. The determinant of expectation here is not focused on.

In the case of Estağfurullah, a few linguistic studies have been conducted in the relevant literature. It can be said that the aim of these studies is to determine the functions of the expression in Turkish. At this point, there is no examination of the interpretation and interpretation process of the speaker and the listener during the use of the expression "estağfurullah". Except for the example of estağfurullah, there is no study on the role of expectation in any specific context. In this respect, it is thought that this study will fill a gap in the literature.

Methodology: First of all, this study examines expectation under two main headings. The first is the expectation that is part of the basic hypotheses of inferential explanations of communication, which is thought to be present in all instances of communication, while the second is a special expectation that is only relevant in certain contexts. A theoretical analysis is provided for both cases.

The first case refers to the role of expectation in an ordinary communicative process. This section examines the function of expectation in different theories using inferential models of communication. Within the pragmatic perspectives, there is a principled inferential process that makes communication possible in Communicative Implicature Theory, Relevance Theory and the studies developed by the development of these theories. In these studies, it is assumed that the speaker follows certain principles (the principle of cooperation, the principle of correlation, the principle of quantity, etc.). This assumption is based on more than one expectation. First of all, the speaker directs the communication by thinking that the listener will expect him/her to follow certain principles. The listener should also expect that the speaker has such an expectation in order to make the necessary inferences. These assumptions underlying inferential models of communication are based on the concept of expectation. For this reason, no special preference was made when determining the example, since any example of communication will reflect the function of expectation here.

In the second case, the role of expectation is much more specific. Here the listener's interpretation of the speaker's expectation is a personal choice. There is a need to make inferences about the attitudes of the speaker and the addressee in specific contexts. It is important that Relevance Theory actively involves the listener in the communicative process. It is clear that the role of the listener in the communicative process is much more active and that the communicative process is much more complex. The aim of Relevance Theory is to explain how the interlocutor reaches the meaning or intention of the speaker by using the data he/she obtains (Wilson and Sperber, 204: 607). In this case, it is thought that this theory will provide sufficient data in studies with objectives such as clarifying the process and describing the attitude of the participants in the process. Accordingly, this section, which examines the situation of speaker and listener expectations in specific contexts, is based on Relevance Theory.

The use of expectation in specific contexts is related to many factors such as person, place, time, relationship between people, emotional state, etc. One of the examples where these conditions are thought to occur is the use of the expression "estağfurullah" in Turkish. This usage is thought to put the person in a dilemma in certain contexts. A hypothetical example of communication that meets these contextual conditions was created and a Relevance Theoretic analysis was conducted on this example. In this analysis, the basic relation principle of Relevance Theory and inferential communication schema were used. The data obtained from these examinations were interpreted and the role of expectation in the process was tried to be determined.

Results and Conclusions: In this study, in which the effect of the concept of expectation on the process of communication was investigated, it was seen that two different processes should be evaluated separately. In the first case, it was concretely determined that expectation is a determining concept for the interpretation process of the listener in the analysis of all kinds of communication examples with the inferential communication model. The listener's

expectation here is not a reason for preference, but a requirement of the mental interpretation process. This situation not only shows the role of expectation in successful communication, but also clearly shows that the problem in unsuccessful communication in implicit uses may stem from expectation. In the second case, expectation comes into play only in certain/specific contexts. Here, expectation is not included as one of the stages of the communication process, but as one of the elements that constitute the specific context of that communication. In the process of reaching the optimal relavance, which is a requirement of the relevance principle, the background information and immediate information that the listener has can create the possibility of an expectation in the listener. The parties' interpretation of the other's expectation changes the flow of the communication. In the Estağfurullah example, it has been determined that the listener's entering into a dilemma, that is, the success or failure of the communication, depends on the speaker's thought about the expectation. It has been concluded that the factor that directs the listener to this thought is the personal differences of pragmatic competence.

As a result, it has been determined that the inclusion of the mutual expectations of the speaker and the listener in the discourse analysis leads to clear differences in the results obtained. It is thought that the inclusion of expectation as a contextual factor in such studies based on examining the entire communication process, whether successful or unsuccessful, will make concrete contributions to finding answers to possible problems.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/*Ethics Committee Approval:* Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./*Article does not require an Ethics Committee Approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/*Declaration of Conflicting Interests*: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/*Author's Note*: Bu makale, 26-28 Ekim 2023 tarihinde Atatürk Üniversitesi tarafından düzenlenen "Cumhuriyet'in 100. Yılında Bilge Kağan'dan Atatürk'e Uluslararası Türkçe ve Türk Edebiyatı Kurultayı"nda sunulan bildirinin genişletilmesiyle üretilmiştir./ *This article is develpment of the paper presented at the "International Turkish and Turkish Literature Congress from Bilge Kagan to Atatürk in the 100th Year of the Republic" held at Atatürk University on October 26-28, 2023.*